

Kansainvälisen politiikan tarkastelua englantilaisen koulukunnan kautta

Kimmo Elo¹

Vilho Harle (2022): *Moniulotteinen ulkopoliittikka. Johdatus ulkopoliittikan tutkimukseen ja pohdintaan*. Helsinki: Books on Demand, 280 s.

Pitkän uran kansainvälisen politiikan ja valtio-opin professorina tehnyt Vilho Harle tarttuu uusimmassa teoksessaan ulkopoliittikan tutkimukseen, joka hänen mukaansa on jäänyt kansainvälisen politiikan ja suhteiden tutkimuksen varjoon. Tekijän omin sanoin ilmaistuna ”teoksen tarkoituksena on hahmottaa ulkopoliittikan tutkimukselle uutta viitekehystä” (s. 84), joka rakentuu vahvasti niin kutsutun englantilaisen koulukunnan (engl. *English School*) pohjalle. Kirjan kirjoittamista näyttää myös motivoineen jonkinlainen halu tieteellisesti rehabilitoida ulkopoliittikan tutkimusta, joka olisi Harlen mukaan menettänyt suosiotaan viimeisten vuosikymmenten aikana (s. 12).

Kirja jakaantuu neljään osaan, joista ensimmäisessä rakennetaan se viitekehys, jota hyödynnetään ja jonkin verran jatkokehitetään teoksen kolmessa muussa osassa. Harle perustelee nojautumistaan juuri englantilaiseen koulukuntaan perin mielenkiintoisesti esittämällä, että ”koulukuntaa ei ole juurikaan sovellettu ulkopoliittikan tutkimukseen” (s. 10). Tämä synnyttää kirjan lukijassa tietyn jännitteen ja odotushorisontin, koska loogisesti ajatellen tälle soveltamattomuudelle voisi ajatella olevan myös luontevat ja loogiset syyt, jotka liittyisivät koulukunnan esittämien (teoreettisten) näkemysten sovellettavuuteen juuri ulkopoliittikan tutkimuksen kentässä. Vaikka ensimmäisessä osassa englantilainen koulukunta esitellään, tieteelliselle oppikirjalle tyypillisesti, perusteellisesti ja kriittisesti keskustellen ja sen keskeiset analyttiset tasot – kansainvälinen järjestelmä, kansainvälinen yhteisö ja maailmanyhteisö – selkeästi kuvaten, olisin mielelläni nähnyt vahvempaa vuoropuhelua muiden ulkopoliittikan – ja miksei myös kansainvälisen politiikan – teorioiden kanssa, koska tällöin englantilaisen koulukunnan tuottama analyttinen lisäarvo olisi kirkastunut vielä selkeämmin.

Teoksen toisessa osassa Harle siirtyy tarkastelemaan kahden englantilaisen koulukunnan keskeisen analyttisen käsitteen – kansainvälisen yhteisön ja maailmanyhteisön – käyttöä 1900-luvun alkuvuosikymmeninä. Tämä, mielestäni vahvasti käsite-, mutta myös aatehistoriallinen osuus toki taustoittaa ensimmäisen osan tarkastelua, jonka ajallinen fokus on pääosin toisen maailmansodan jälkeisessä ajassa, mutta jää silti varsin irralliseksi. Ainakin itselleni jäi hieman epäselväksi, oliko tämän osan tarkoitus jollakin tavoin tieteellisesti rehabilitoida suomalaistaustaisia ajattelijoita vai osoittaa englantilaisen koulukunnan ajattelun perustuvan jo 1900-luvun alussa esitettyihin näkemyksiin. Jos kyse on jälkimmäisestä, asetelma olisi toiminut hedelmällisemmin, jos se olisi integroitu ensimmäisessä osassa tehtyyn tarkasteluun.

Kolmas osa tekee jälleen selkeän hyppäyksen, kun Harle siirtyy analysoimaan kahden Suomen presidentin, Tarja Halosen ja Sauli Niinistön, puheita teoksessa kehitellyn ulkopoli-

1 VTT, dosentti, erikoistutkija, Turun yliopisto, <kimmo.elo@utu.fi>

tiikan tutkimuksen viitekehyksen kautta. Tällainen selkeästi erotettu analyysi sopii mielestäni hyvin tieteelliseen oppikirjaan, etenkin kun analyysi jäsenyy selkeästi viitekehyksen logiikkaa noudattaen. Analyysissä nousee esille monia kiinnostavia piirteitä kummankin presidentin puheista, minkä lisäksi se tuo selvästi esille analysoiduissa puheissa piilevät painotuserot sekä erot ulkopoliittisissa peruslinjoissa. Olisin mielelläni lukenut vielä enemmän perusteluja sille, miksi Harle päätyi juuri näihin kahteen presidenttiin ja valitsemaan juuri analysoidut puheet. Yhtä mielelläni olisin nähnyt puheanalyysin peilaamista Suomen ulkopoliittikan tutkimuskirjallisuuteen, mikä olisi auttanut lukijaa hahmottamaan presidenttien puheiden sijoittumista osaksi ulkopoliittikkamme pitkää kaarta.

Neljännessä osassa Harle siirtyy maailmanyhteisön problematiikkaan. Maailmanyhteisö on samalla englantilaisen koulukunnan kolmas, ja samalla epämääräisimmin hahmottuva analyysitaso. Vaikka osa linkittyy ensimmäisen osan teoreettiseen viitekehykseen, osaa lukiessa ainakin itselleni syntyy vaikutelma, että se on päätetty lisätä jo varsin valmiiseen käsikirjoi-tukseen Venäjän 24.2.2022 aloittaman brutaalien hyökkäyssodan jälkeen. Sinänsä tässä ei ole mitään moitittavaa, pikemminkin päinvastoin, kertoohan se kirjoittajan kyvystä adaptoida tekstiä muuttuneessa tilanteessa, minkä lisäksi tämä osa myös osoittaa, että englantilaisen koulukunnan työkalupakista löytyy välineitä myös tällaisen kansainvälisenpoliittisen muutoksen käsitteellistämiseen ja tekemiseen ymmärrettäväksi.

Analyttisestä jännevyydestään ja temaattisesta laajuudestaan huolimatta teos jättää hie-man hiomattoman ja viimeistelemättömän kuvan. Minulle lukijana tämä näkyi etenkin kahdella tapaa. Ensinnäkin siirtyminen teoksen osasta toiseen ei ole sujuvaa, mikä selittyy osien substanssieroilla. Teoksen toinen osa tavallaan katkaisee yhteyden ensimmäisen osan ja enemmän tapaustutkimusta muistuttavien osien kolme ja neljä välillä. Toiseksi teoksen kirjoitustyyliä ja argumentaatiota on runsaasti vaihtelua ja usein syntyy vaikutelma, että teosta on koostettu – tutkimustyölle luonteenomaisesti – useista erillisistä teksteistä. Aiemman tutkimuksen melko epäsystemaattinen käyttö oman argumentaation tukena ja haastajana tekee tekstistä monin paikoin kirjallisuuskatsausmaista, minkä lisäksi esimerkkianalyysit olisivat kaivanneet systematisointia ja tulkintojen kriittistä reflektointia. Tähän viimeistelemättömään vaikutelmaan on saattanut vaikuttaa myös kirjan julkaisutapa (Book on Demand -omakustanne), jolloin puuttumaan on jäänyt ammattikustantajan toteuttama editointi. Rivien välistä on myös luettavissa Venäjän hyökkäyssodan tuottama aikapaine saada teos nopeasti lukijoiden käsiin, jolloin valittu julkaisutapa on ollut aikataloudellisesti optimaalinen valinta.

Kokonaisuutena tarkastellen Vilho Harle avaa teoksellaan mielenkiintoisia ja ehdottomasti lukemisenarvoisia näkökulmia ulkopoliittikan tutkimukseen aikana, jolloin ainakin omasta mielestäni selkeät jakolinjat politiikan eri tasojen välillä paikallisesta alueellisen ja ylikansallisen kautta globaalille tasolle saakka ovat liudentuneet ja osin limittyneet. Tällainen kehitys haastaa myös tutkijat etsimään uusia tapoja ja analyttisiä välineitä purkaa, jäsentää, käsitteellistää sekä koota uudelleen ympäröivää todellisuutta, jotta pystyisimme tulevaisuudessa erottamaan olennaisen epäolennaisesta. Vilho Harlen esittelemä englantilaisen koulukunnan työkalupakki tarjoaa lukuisia työkaluja, joihin myös muiden kuin puhtaasti ulkopoliittikasta kiinnostuneiden tutkijoiden kannattaa tutustua.